

DJUPET I BILDEN

Frågan om tradition står alltid öppen i Håkans Sandells poesi. I sin nya diktsamling tar han sig an en genre med rötter i antiken, elegin. Mikaela Blomqvist har läst hans nya bok, avlyssnat de många rösterna i dess vida allusionsrum och fått syn på en dikt som söker äkthet snarare än modernistisk originalitet.

Hur bör litteraturen förhålla sig till traditionen, och till den modernistiska traditionens krav på ständig förnyelse? I relation till Håkan Sandells poesi ter sig frågan oundviklig. Mycket för att han har ställt den själv, bland annat i den nu kvartssekelgamla boken *Om retrogardism*, skriven tillsammans med Clemens Altgård. Där var udden riktad mot den diktning som handlade om språket, den samtida poeten sades knappt gå att skilja från en sekreterare och vad Sandell efterlyste var istället en mer inspirerad poesi. Vägen dit skulle något motsägelsefullt gå via en ökad medvetenhet om form och rytm, liksom via återupprättandet av ett mer framträdande diktjag samt ett levande förhållande till traditionen i form av myter och äldre litteratur.

De högt ställda anspråken och idén om poeten som en inspirerad skald är nog för många lika skrämmande nu som då. Men läst som en enskild poetik snarare än som en allmän finns det egentligen inte mycket att invända mot i *Om retrogardism*. För Sandells diktning har hållningen visat sig leda fram till en egen, distinkt poetisk röst.

De tre senaste samlingarna *Skisser till ett århundrade* från 2006, *Gyllene dagar* från 2009 och *Ode till demiurgen* från 2013 är ovanliga inte minst genom sitt omfång. Den senare består visserligen bara av trettiofem dikter, i gengäld är de upp till trettiotre strofer långa. De båda förra böckerna innehåller nära sjuttio respektive nittio dikter, beroende på hur man räknar. I en av dem dyker en saxman från universitet upp och vill kapa de alltför långa dikterna. Poeten kallar honom för "Docent Wolfgang Amadeus Hitler", som läsare känner man ändå viss sympati.

I jämförelse med dessa tre böcker ter sig Sandells nya diktsamling *Musiken av aldrig och ingenting* närmast stram. Boken utgörs av fyrtio elegier, symmetriskt uppdelade på och kronologiskt ordnade efter de fyra årstiderna: från kylig vinter över en hoppfull vår och en alltmer uppgiven sommar in i en mörknande höst.

Elegier skall här förstås i bredare antik mening, där diktens klagan inte nödvändigtvis är centrerad kring döden. I linje med detta utgår de flesta dikterna från det klassiska versmåttet distikon, även om Sandell som vanligt förhåller sig tämligen fritt till rytm och versfötter. Tonfallet är enkelt och direkt snarare än tragiskt och högstämt. Det gäller särskilt de dikter som kretsar kring förlorad kärlek, i vilka det ofta går att höra ekon från den romerske poeten Propertius och hans elegier över den ständigt svekfulla Cynthia. En av vinterdikterna inleds:

**På grund av dig är allt vi hade och var tillsammans,
som brann igenom året och ännu i snöfallen,
i fritt fall – som du har fått mig att känna mig,
med vintermorgonens stjärnor utsuddade
/.../**

I en av höstdikterna hänvisas till ett skadeglatt ode av Horatius där den tidigare dyrkade men nu åldrande kvinnan Lyce lever kvar ”mest lik en kråka nu,/ till att skärskådas av eldiga unga män/ som med gapskratt förhånar/ askan av hennes facklas brand.” Sandells version är betydligt mildare:

**/.../
Vår tid tillsammans står än bräddfyllt lövrundad
och inget sakta sönderfall skall skilja oss.
Låt andra orda om hur hemskt du agerar svekfullt,
vår sköld är hel och orispad när den krossas.**

**I lönnlöven bleknar det första rödådrade fram
och de som aldrig upplevde dig i din fulla glans
skall kanske bara skratta åt dig där din fackla
har börjat ryka, längs med restaurangborden.
/.../**

För en romantiker som Samuel Taylor Coleridge var elegen den genre i vilket det subjektiva kunde komma till tydligast uttryck. Enligt honom handlade elegen aldrig om sitt ämne utan istället om den stämning som för tillfället behärskade det jag som i dikten begrunder ämnet. Som synes ovan gäller detta i hög grad för dikterna i *Musiken av aldrig och ingenting*, årstidsväxlingen blir en fond mot vilket jaget avtecknar sig. Samtidigt är jagets blick alltsomoftast riktad utåt mot gatorna i det Oslo som Sandell har besjungit i ett par decennier nu. Det skapar en verkningsfull tvetydighet genom samlingen. Hör undergångsstämningen hemma hos jaget eller hos världen?

Stagnelius konstaterar i en av sina elegier att ”ond och besvärlig är tiden i vilken jag lever”. Det gäller även här. I dikterna framträder ett abstrakt välmående Norge och

Norden som har trätt in i en "Fukuyamas nyliberala medeltid" där idén om jämlikhet avfärdas med orden "kamrat, nej, men möjlig njurdonator". Men denna mörka bild utgör också grunden för en vändning. Dock inte som i Stagnelius elegier, "Till förruttnelsen" undantagen, där drömmen om ett idealt tillstånd utgör det världsligas motpol. Istället är Sandells dikt fast förankrad i den sinnliga verkligheten. Vi befinner oss redan i "det mjukt ruttnande paradiset" där "Bara det enstaka, det avvikande, är vackert".

Mycket riktigt är det i teckningen av Oslos fattiga områden och deras invånare som Sandells diktning oftast når sin höjd. Bilderna som träder fram är sällsamt levande och vackra, trots att platserna alltsomoftast är all dagliga: något café, ett snabbmatsställe eller en spårvagnshållplats. Detaljen ges här företräde framför helheten. Beskrivningen av kläder och utstyrsel låter ana ett eko av Sapfo, som tillsammans med Dante återkommande omnämns.

Det är också i relation till denna vardagliga, materiella men ändå besjälade värld som samlingens titel kan förstås. Där den modernistiske traditionens intet är tätt förbundet med en nihilistisk världsbild är Gud här närvarande i människan, i "riket under pannan". *Musiken av aldrig och ingenting* kan således läsas som en hyllning till det förgängliga där "alltihop sjunger om sitt upphörande, sin frånvaro".

Att materiens slagg för att återigen tala med Stagnelius här har företräde framför det sublimes möjliggör också att vändningen gestaltas direkt i jaget, vilket medför att dikternas subjektivitet betonas ytterligare. Det gäller som det heter i en av sommardikterna att "av egen ansträngning lämna Purgatorio". De flesta av dikterna mynnar ut i en vardagligt försonande ton som minner om Vilhelm Ekelund, även om hans elegier är friare formmässigt.

Det ideala tillståndet förnekas alltså. Mer gåtfullt är att Sandell förhåller sig på ett liknande sätt till framtiden. Även den har placerats direkt i dikterna där den får ersätta det poetiskt ointressanta ordet samtiden. Inför denna framtid som redan har inträtt varierar en växelvis förväntansfull och skrämmande ovisshet där *Blade Runners* profetior är lika giltiga som Nostradamus. För jaget utgör den i en av sommardikterna "Ett liv där jag stigit ut ur de kolorerade bilderna,/ en stad urskiljd av mig för att jag lever bredvid den.". Tanken återkommer i mer självvironisk variation senare i dikten när jaget begrundar poesin och betraktar ungdomen:

/.../

**de underligt klädda förälskade vid skolgrinden
är inte intresserade av mina stora minnen.
Det är jag inte ens själv, här i den nya tid,
så blåvälvt magnifik, som skall behålla så lite**

/.../

Det är en ovanligt generös diktarhållning, men den är också kongenial med dikternas nyttjande av den bundna versen och många hänsyftningar till kulturhistorien om vilken det i en av höstdikterna står att "Kulturen drar sig undan, trött och tillfredsställd/ men lever kvar inom oss som gyllene fragment". Det utmärkande för Sandells dikter är försåts att de inte ansluter sig till

fragmentestetiken. Men just detta faktum låter den nya tiden framträda som obegripligt ny. Själva dikternas form placerar diktaren, och i förlängningen läsaren, utanför den samtida samtida värld som beskrivs. Det framträdande, tydliga och sammanhållna jaget tillhör den gamla, döende kulturen. Samtidigt möjliggör just återupprättandet av ett sådant jag en långt driven subjektivitet som framstår som nära besläktad med den autofiktiva prosan och, paradoxalt nog, helt modern. Jagets dominans blir ett sätt att kringgå modernismens språkkris snarare än att ignorera den.

Sandells dikter präglas av en rörlighet, både i relation till rummet och till tanken, som gör dem särskilt lämpade att fånga in stadslandskapet. Ibland kan dock denna rörlighet tillsammans med den jämt flödande rytmen leda till att dikterna går på tomgång. Det gäller framför allt höstdikterna, där jagets egen skymningsstämning alltför sömlöst flyter samman med det borttynande landskapet och året. Några av dessa dikter hade gärna fått klippas ner eller klippas bort. Ja, nu är det jag som agerar saxman.

Det är dock en marginell anmärkning. I essän "Att skriva" påminner W. H. Auden om skillnaden mellan originalitet och äkthet. Den författare som aktivt anstränger sig för att vara originell liknar han vid den människa som är så upptagen av att bli omtyckt enbart för sin egen skull, att hon ständigt prövar sina medmänniskor genom att uppföra sig illa: "Det som vederbörande säger och gör måste beundras, inte emedan det i och för sig är beundransvärt, utan därför att det är *han* som säger det, *han* som gör det. Är inte detta förklaringen till en stor del av avantgardekonsten?"

Utan att gå så långt tror jag att distinktionen är viktig. Kategorier som originalitet tenderar att placera dikten i ett absolut nu där kulturhistorien reduceras till en rak, passerad utvecklingslinje. Äkthet handlar däremot om något mer svårfångat och personligt. Just därför brukar också det äkta uttrycket, förstått inte som något omedelbart och naivt utan tvärtom som något djupgående och genomarbetat, bli originellt - om än på ett mer lågmält vis. En sådan äkthet står att finna i majoriteten av dikterna i *Musiken av aldrig och ingenting*. Men vad skall man då ha denna poesi till undrar någon. Tja, exempelvis till att hitta fram till något sant bortom de språk och tankar som dominerar för dagen. I en av elegierna ges ett annat, mer välformulerat svar:

/.../

**Vad dikten erbjuder är mest ett perspektiv,
ett djup i bilden, den framvällande musik
av körens brus som utgör bakgrundstonen
i samhällskroppen. Vindkast, intonation,
den hemliga skrift som skissas över tingen,**

en välplacerad horisontlinje mot blank himmel.

Den som någon gång upplevt vad ett sådant perspektiv kan innebära, vet också att det är mer än nog.

LYRIK

Musiken av aldrig och ingenting

Håkan Sandell

Ellerströms, 2019

Författarfoto: Dagfinn Hobæk